

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikosuhrimaksusta ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi rikosuhrimaksulaki sekä muutettavaksi sakon ja rikesakon määräämisestä annettua lakia, sakon täytäntöönpanosta annettua lakia ja velkojien maksusaantijärjestyksestä annettua lakia.

Lailla otettaisiin käyttöön rikoksenteijöiltä perittävä uusi maksu, rikosuhrimaksu. Maksun suorittamiseen velvollinen olisi täysi-ikäisenä rikoksen tehnyt henkilö, joka tuomitaan rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta. Lisäksi rikosuhrimaksun suorittamiseen velvollinen olisi oikeushenkilö, joka tuomitaan yhteisösakkoon.

Rikosuhrimaksun suuruus olisi 40 euroa tai 80 euroa riippuen rangaistuksen säädetyistä enimmäispituudesta. Oikeushenkilölle määrättävä rikosuhrimaksu olisi 800 euroa.

Rikosuhrimaksun määräisi tuomioistuimien rikosasian käsittelyn yhteydessä. Sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa menettelyssä rikosuhrimaksun määräisi syyttäjä tai poliisimies. Rikosuhrimaksun täytäntöönpano ja perintä järjestettäisiin sakon täytäntöönpanosta annetun lain mukaisesti.

Lain tarkoituksena olisi vahvistaa rikoksen uhreille suunnattujen tukipalveluiden valtionrahoitusta rikosuhrimaksun tuottoa vastaavalla määrällä.

Esitys tukee rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista annetun direktiivin täytäntöönpanoa.

Laki teknisluonteisine muutoslakeineen on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2016. Voimaantulo riippuu kuitenkin oikeushallinnon tietojärjestelmähankkeiden toteutumisaikataulusta, joka vaikuttaa myös uuden sakkomenettelyn voimaantuloajankohtaan.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT	4
1 Johdanto.....	4
2 Nykytila	4
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö	4
Palvelujen järjestäminen ja tuottaminen	4
Rikoksen uhrien tukipalveluiden rahoitus.....	5
2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö	7
Euroopan unioni.....	7
Euroopan neuvosto	9
Lainsäädäntö eräissä maissa	10
2.3 Nykytilan arviointi	12
3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	14
3.1 Tavoitteet.....	14
3.2 Toteuttamisvaihtoehdot	14
Tukipalveluiden rahoittaminen	14
Rikosuhrimaksujärjestelmä	15
3.3 Keskeiset ehdotukset	16
Rikosuhrimaksuun velvolliset	16
Rikosuhrimaksun suuruus	17
4 Esityksen vaikutukset	18
4.1 Taloudelliset vaikutukset	18
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan	19
4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	20
5 Asian valmistelu	21
5.1 Valmisteluvaiheet ja aineisto	21
5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen.....	21
6 Riippuvuus muista esityksistä	21
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	22
1 Lakiehdotusten perustelut.....	22
1.1 Rikosuhrimaksulaki	22
1.2 Laki sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muuttamisesta	23
1.3 Laki sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 ja 13 §:n muuttamisesta	24
1.4 Laki velkojien saantioikeudesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta	24
2 Tarkemmat säännökset ja määräykset	25
3 Voimaantulo	25
4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys.....	26

LAKIEHDOTUKSET	26
1. Rikosuhrimaksulaki	26
2. Laki sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muuttamisesta	27
3. Laki sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 ja 13 §:n muuttamisesta.....	29
4. Laki velkojien maksunsaantijärjestyksestä annetun lain 6 §:n muuttamisesta	30
Rinnakkaistekstit	30

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelman mukaan hallituskaudella turvataan Rikosuhripäivystyksen palvelut sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaisesti ja selvitetään kestävä rahoitusmalli, kehitetään lähisuhdeväkivallan ja seksuaalisen väkivallan uhrien palveluja sekä lisätään turvakotipaikkoja.

Rikoksen uhrien tukipalveluja koskevia tavoitteita ja toimia on sisällytetty keskeisiin poikkihallinnollisiin ohjelmiin, kuten sisäisen turvallisuuden ohjelmaan, naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmaan, hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan sekä kansalliseen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmaan.

Rikoksen uhreille kohdennettujen tukipalvelujen tuottaminen on maassamme pitkälti järjestöjen varassa. Järjestöjen päärahoittaja on Raha-automaattiyhdistys. Rikosuhripäivystyksen toimintaa rahoitetaan merkittävästi myös valtionavulla. Turvakotien rahoitus tulee pääosin kunnilta.

Rahoituksen riittämättömyys, pysyvän rahoituksen puuttuminen ja epävarmuus rahoituksen jatkuvuudesta muodostavat suurimman ongelman tukipalveluja tarjoavien järjestöjen toiminnassa ja heikentävät tukipalvelujen saatavuutta.

Rikoksen uhrin tukipalveluiden kehittäminen on kansainvälisestikin ajankohtaista. Lokakuussa 2012 on annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäättökseen 2001/220 YOS korvaamisesta. Euroopan neuvostossa on toukokuussa 2011 hyväksytty yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta.

Muutamissa Euroopan unionin jäsenmaissa on käytössä järjestelmä, jossa sakkotuloilla tai rikosentekijöiltä perittävillä muilla maksuilla kerättyjä tuloja käytetään uhrien etuja edistävän toiminnan, kuten tukipalvelujen, rahoittamiseen. Tällainen vaihtoehto sisältyy edellä mainitun direktiivin täytäntöönpanoa koskevaan komission suositukseen.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Palvelujen järjestäminen ja tuottaminen

Kuntien lakisääteisenä tehtävänä on taata kansalaisille riittävät palvelut eri elämäntilanteissa. Sosiaalihuoltolain (710/1982) mukaan kunnan on huolehdittava sosiaalipalvelujen järjestämisestä asukkailleen. Terveydenhuoltolain (1326/2010) mukaan kunnan on järjestettävä alueensa asukkaiden perusterveydenhuolto ja sairaanhoitopalvelut. Laeissa on määritelty ne sosiaali- ja terveyspalvelut, jotka kuuluvat kunnan järjestämisvastuulle. Rikoksen uhriksi joutunut voi käytännössä tarvita useita kunnan sosiaali- ja terveyspalveluita, kuten sosiaalipäivystystä, sairaalahoitoa, fyysistä kuntoutusta, psykososiaalista tukea, mielenterveyspalveluita sekä toimeentulotukea. Turvakotipalveluista ei laissa ole säädetty.

Ihmiskaupan uhrien auttamista säännellään kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetussa laissa (746/2011, jäljempänä vastaanottolaki). Vastaanottolain 33 §:ssä määritetään ihmiskaupan uhreille järjestettävät palvelut ja tukitoimet. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän rahoittaa valtio. Kotoutumisen edistämisestä annetun lain (1386/2010) perusteella kunnalle voidaan korvata auttamisesta syntyneet kustannukset siltä ajalta, jonka uhri on auttamisjärjestelmässä. Sisäministeriössä on vireillä säädösmuutos vastaanottolain muuttamiseksi. Tarkoituksena on vahvistaa auttamisjärjestelmän, erityisesti Joutsenon vastaanottokeskuksen, asema ja tehtävät laissa.

Oikeusaputoimistojen ja Valtiokonttorin palvelut ovat valtion tuottamia ja rahoittamia. Valtiokonttori hoitaa rikosvahinkolain (1204/2005) nojalla valtion varoista maksettavat rikosvahinkokorvaukset. Oikeusaputoimistot antavat maksutonta oikeudellista neuvontaa kaikille. Oikeusapua annetaan oikeusapulain (257/2002) mukaisesti hakemuksesta korvauksetta tai omavastuuosuutta vastaan hakijan taloudellisen aseman perusteella. Vakavien väkivaltarikosten ja seksuaalirikosten uhri voi saada valtion varoin kustannettavan oikeudenkäyntiavustajan tuloistaan riippumatta oikeudenkäynnistä rikosasiasioissa annetun lain 2 luvun 1 a § (689/1997) perusteella. Oikeudenkäyntiasioissa oikeusapua tarjoavat julkiset oikeusavustajat, asianajajat ja muut lakimiehet, muissa asioissa julkiset oikeusavustajat.

Valtion varoista korvataan kustannukset, jotka aiheutuvat sovittelutoiminnan järjestämisestä rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005) mukaan.

Suomessa toimii useita järjestöjä ja auttavia tahoja, jotka tuottavat rikoksen uhreille kohdennettuja tukipalveluita. Valtakunnallisesti merkittäviä ovat Rikosuhripäivystys ja Ensi- ja turvakotien liitto ry. Suomen Mielenterveysseura tarjoaa tukea kaikille kriiseissä ja vaikeissa elämäntilanteissa oleville. Osa järjestöistä toimii paikallisemmin ja kohdentaa palveluitaan rajatumminkin. Tällaisia ovat esimerkiksi Tukinainen ry, Monika-Naiset liitto ry, Naisten Linja Suomessa ry, Turvallisemmän vanhuuden puolesta - Suvanto ry, Huoma - Henkirikoksen uhrien läheiset ry ja Suomen Delfins ry. Järjestöjen toiminnan rahoituksesta tarkemmin jäljempänä.

Yksityisistä yrityksistä rikoksen uhreille palveluja tuottavat esimerkiksi asianajotoimistot, lääkäriasemat ja turvapalveluyritykset.

Rikoksen uhrien tukipalveluiden rahoitus

Rikoksen uhreille tukipalveluja tuottavat järjestöt toimivat pääasiassa Raha-automaattiyhdistyksen, jäljempänä RAY, yleisavustusten ja kohdennettujen toiminta-avustusten turvin. Osa saa toimintaansa kunnan rahoitusta tai valtionapua. Vähäisiä tuloja kertyy yksityisistä lahjoituksista ja omasta varainhankinnasta.

RAY:n avustustoiminnan lakisääteisenä päämääränä on terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen yleishyödyllisten yhteisöjen toimintaa tukemalla (arpajaislaki 1047/2001, 17 §). Lakiin kirjattujen yleisten edellytysten lisäksi RAY-avustusten myöntämistä rajaa valtion talousarvioon vuosittain kirjattu jaettavissa oleva avustusten kokonaismäärä. Avustuksen myöntämisen tarkoituksenmukaisuutta harkittaessa arvioidaan sitä, minkälainen toiminta sopii luontevimmin kansalaisjärjestön toteuttamaksi.

RAY korostaa avustusstrategiassaan sitä, että järjestöjen toiminta perustuu vahvasti palkallisen työn ja vapaaehtoisen toiminnan muodostamaan kokonaisuuteen. Tiettyjä sisältöalueita ja toimintoja

voidaan toteuttaa pelkästään vapaaehtoisuuteen perustuen. Toisaalta jotkut toiminnot eivät voi olla pelkästään vapaaehtoisten toteuttamia tai heidän vastuullaan. On toimintoja, jotka edellyttävät palkattua ammattihenkilöstöä, mutta vapaaehtoisilla voi olla oma roolinsa esimerkiksi tuki- tai vertaistoiminnassa.

RAY myöntää avustusta vuodeksi kerrallaan. Useamman vuoden kestäviin hankkeisiin ja jatkuvaluonteisiin avustuskohteisiin avustusta haetaan joka vuosi erikseen seuraavalle vuodelle. Kohdennettu toiminta-avustus voidaan myöntää jatkuvaluonteiseen toimintaan, mutta sen myöntämisperusteet tarkistetaan vuosittain. Päätöksen yhteydessä annetaan neljälle vuodelle ulottuva arvio avustustasosta.

Avustusta ei ole tarkoitettu valtion tai kuntien lakisääteisten tehtävien tai palvelujen rahoittamiseen. Lakisääteinen ammatillinen hoitotyö ei kuulu RAY-avustuksilla toteutettavaan järjestöjen toimintaan. RAY:n linjausten mukaan intensiiviseen yksilötyöhön, kuten terapiaan, avustusta voi käyttää keskimäärin viiteen käyntiin asiakasta kohden. Yksilöterapiaan rinnastettavaa on yksilöllinen neuvonta ja ohjaus, keskustelut kriisitilanteissa ja esimerkiksi laitosjakson jälkeen annettava ohjaus. RAY-avustuksia ei kohdisteta turvakotien laitostoimintaan tai turva-asuntoihin.

Turvakotien rahoitus tulee pääasiassa kunnilta. Kunnat rahoittavat turvakotipalveluiden lisäksi jossain määrin järjestöjen muuta kriisityötä, kohdennettua toimintaa ja hankkeita. Muutamassa kunnassa turvakotipalvelu on järjestetty osana kunnan tai sosiaali- ja terveystieteiden palvelua. Yleisemmin kunnat hankkivat turvakotipalveluita asiakaskohtaisilla maksusitoumuksilla palveluita tuottavilta järjestöiltä. Turvakodin perusta voi olla myös ostopalvelusopimuksen ja maksusitoumusten yhdistelmä. Kuntien järjestäessä turvakotipalvelut ostopalveluna sovelletaan palvelujen hankinnassa lakia julkisista hankinnoista (348/2007).

Sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellaan lainsäädäntöä, jolla turvakotien rahoitus siirrettäisiin hallituksen rakennepoliittisen ohjelman mukaisesti valtion vastuulle vuonna 2015. Lailla on tarkoitus säätää turvakotipalvelujen rahoittamisesta valtionavulla. Tavoitteena on turvata turvakotien toiminta ja lisätä turvakotipaikkojen määrää Suomessa.

Valtionavustuksista säädetään valtionavustuslaissa (688/2001). Valtionavustuksella tarkoitetaan tuenluonteista rahoitusta tietyn toiminnan tai hankkeen avustamiseksi. Lain 7 §:ssä säädetään valtionavustuksen myöntämisen yleiset edellytykset. Valtionavustusta voidaan myöntää valtion talousarvion puitteissa taikka talousarvion ulkopuolelta olevan valtion rahaston puitteissa, jos

- 1) tarkoitus, johon valtionavustusta haetaan, on yhteiskunnallisesti hyväksyttävä;
- 2) valtionavustuksen myöntäminen on perusteltua valtionavustuksen käytölle asetettujen tavoitteiden kannalta;
- 3) valtionavustuksen myöntämistä on pidettävä tarpeellisena valtionavustuksen hakijan saama muu julkinen tuki sekä valtionavustuksen kohteena olevan hankkeen tai toiminnan laatu ja laajuus huomioon ottaen; sekä
- 4) valtionavustuksen myöntämisen ei arvioida aiheuttavan muita kuin vähäisiä kilpailua ja markkinoiden toimintaa vääristäviä vaikutuksia Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa.

Valtionavustus voidaan myöntää yleisavustuksena tai erityisavustuksena. Yleisavustus voidaan myöntää valtionavustuksen saajan toimintaan yleisesti tai tiettyyn osaan sen toiminnasta. Tarkempia säännöksiä lain soveltamisalaan kuuluvan valtionavustuksen talousarvion mukaisesta myöntämisestä, maksamisesta ja käytöstä voidaan antaa valtioneuvoston asetuksella. Valtionapuviranomainen voi antaa tarkempia ohjeita teknisluonteisista yksityiskohdista. Jos muussa laissa on valtionavustuslaista poikkeavia säännöksiä, niitä noudatetaan yleislain sijasta.

Valtionavustus ei saa yhdessä muiden julkisten tukien kanssa ylittää Euroopan yhteisön tai Suomen lainsäädännössä säädettyä valtionavustuksen tai muun julkisen tuen enimmäismäärää. Muu kuin hakijan henkilökohtaiseen käyttöön tai hankkeeseen tarkoitettu valtionavustus ei saa kattaa valtionavustuksen kohteena olevasta toiminnasta tai hankkeesta aiheutuvien kokonaiskustannusten täyttä määrää, jollei valtionavustuksen myöntämisen tavoitteiden saavuttamiseksi välttämättömistä ja perustelluista syistä muuta johdu.

Rikosuhripäivystyksen, jäljempänä *RIKU*, perustoimintaa tuetaan merkittävästi valtionavustuksella. Valtionavustusta on myönnetty RIKUlle vuodesta 2001. Avustussumma on kasvanut reilusti vuosien myötä: vuonna 2002 avustusta myönnettiin 34 000 euroa ja vuonna 2014 avustuksen suuruus oli 590 000 euroa. Avustus osoitetaan valtion talousarviossa oikeusministeriön momentilta 25.01.50. Momentin määrärahaa saa käyttää muun muassa avustuksiin rikollisuutta ehkäisevää työtä tekeville ja rikosten uhreista huolehtiville yhteisöille sekä rikollisuutta ehkäisevän työn arviointiin. Vuosittainen harkinnanvarainen avustuspäätös tehdään hakemuksen pohjalta sen jälkeen, kun valtion talousarvio on eduskunnassa hyväksytty ja oikeusministeriössä alustava valtionavustuksen käyttösuunnitelma hyväksytty. RIKUn oikeusministeriöstä ja RAY:sta saaman rahoituksen kehittyminen vuosina 2002–2014 ilmenee tarkemmin alla olevasta taulukosta. Luvuissa ei ole mukana erillisiin rikosentorjuntahankkeisiin myönnettyjä valtionavustuksia.

Taulukko 1. Rikosuhripäivystyksen saamat avustukset (tuhatta euroa)

Vuosi	Oikeusministeriö	Raha-automaattiyhdistys, RAY		Yhteensä
		Kohdennettu toiminta-avustus	Projektit	
2002	34	532		566
2003	34	572		606
2004	40	586		626
2005	80	616		696
2006	90	628	40	758
2007	100	701	40	841
2008	120	715	220	1055
2009	120	780	180	1080
2010	148	772	180	1100
2011	220	806	180	1206
2012	290	806	150	1246
2013	440	834	239	1513
2014	590	834	327	1751

2.2 Kansainvälinen kehitys sekä ulkomaiden ja EU:n lainsäädäntö

Euroopan unioni

Rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU, jäljempänä *uhridirektiivi*, on saatettava kansallisesti voimaan viimeistään 16.11.2015. Uhridirektiivillä kumotaan vuonna 2001 annettu puitepäätös uhrin asemasta

rikosoikeudenkäyntimenettelyssä. Direktiivin tarkoituksena on varmistaa, että rikoksen uhrin saavat asianmukaista tietoa, tukea ja suojelua ja että he voivat osallistua rikosoikeudellisiin menettelyihin.

Direktiivin 8 artiklassa säädetään oikeudesta käyttää uhrien tukipalveluja. Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että uhrilla on tarpeidensa mukaisesti mahdollisuus käyttää maksutta luottamuksellisia uhrin etua edistäviä uhrien tukipalveluja ennen rikosoikeudellista menettelyä, sen kuluessa ja tarvittavan ajan sen jälkeen. Perheenjäsenillä on oikeus käyttää uhrien tukipalveluja tarpeidensa sekä uhriin kohdistuneen rikoksen johdosta aiheutuneen vahingon suuruuden mukaisesti.

8 artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava toimenpiteitä maksuttomien ja luottamuksellisten erityistukipalvelujen perustamiseksi uhrien yleisten tukipalvelujen lisäksi tai niiden erottamattomina osina taikka annettava uhrien tukijärjestöille mahdollisuus ottaa yhteyttä tällaista erityistukea antaviin olemassa oleviin erikoisyksiköihin. Uhrilla on oikeus käyttää tällaisia palveluja erityistarpeidensa mukaisesti ja perheenjäsenillä erityistarpeidensa ja uhriin kohdistuneen rikoksen johdosta aiheutuneen vahingon suuruuden mukaisesti.

Uhrien tukipalveluista saatavasta tuesta säädetään 9 artiklassa. Uhrien tukipalvelujen on tarjottava vähintään uhrin oikeuksien käyttämisen kannalta olennaista tietoa, neuvontaa ja tukea (a alakohta), tietoa asiaankuuluvista erityistukipalveluista tai välitön ohjaus tällaiseen palveluun (b alakohta), emotionaalista tukea ja, jos saatavilla on, myös psykologista tukea (c alakohta), neuvontaa rikoksesta johtuviin taloudellisiin ja käytännön kysymyksiin (d alakohta), toissijaisen tai toistuvan uhriksi joutumisen, pelottelun tai kostotoimien riskiä ja ehkäisemistä koskevaa neuvontaa, jolleivät muut julkiset tai yksityiset palvelut sitä muuten tarjoa (e alakohta).

Direktiivin 9 artiklan 3 kohdassa täsmennetään, että erityistukipalvelujen on kehitettävä ja tarjottava vähintään, jolleivät muut julkiset tai yksityiset tahot niitä muuten tarjoa, suoja tai muu sopiva väliaikainen majoitus turvallista paikkaa tarvitsevalle uhrille sekä kohdennettu ja yhdenmukainen tuki mukaan lukien psykologinen apu ja neuvonta uhreille, joilla on erityistarpeita. Jälkimmäisessä kohdassa esimerkkeinä mainitaan seksuaalisen väkivallan, sukupuoleen perustuvan väkivallan ja läheisväkivallan uhrin.

Palveluiden järjestämisen ja tuottamisen muodot on jätetty uhridirektiivissä jäsenvaltioiden harkintaan. Uhrien tukipalvelut ja mahdolliset erityistukipalvelut voidaan 8 artiklan 4 kohdan mukaan perustaa julkisina taikka valtiosta riippumattomina järjestöinä, ja ne voidaan järjestää ammatillais- tai vapaaehtois pohjalta.

Tuen tarjoamisen periaatteita täsmennetään direktiivin johdanto-osassa. Tukea olisi annettava eri keinoin ilman liiallisia muodollisuuksia ja huolehtien riittävästä maantieteellisestä kattavuudesta, jotta kaikilla uhreilla on mahdollisuus hyödyntää palveluja. Kaikissa palveluissa olisi otettava huomioon rikosten uhrien henkilökohtainen tilanne ja välittömät tarpeet. Uhrien tukipalveluiden ei edellytetä itse tarjoavan laajaa erikois- ja ammatillista asiantuntemusta, vaan niiden olisi tarvittaessa autettava uhreja ottamaan yhteyttä olemassa oleviin ammattiauttajiin. Erityistukipalveluihin voivat kuulua muun muassa välitön lääketieteellinen apu, lyhyt ja pitkäaikainen psykologinen neuvonta, vammojen hoito, oikeudellinen neuvonta, asianajopalvelut sekä erityispalvelut lapsille, jotka ovat suoraan tai välillisesti uhreja.

Uhridirektiivi ei vaikuta muissa unionin säädöksissä oleviin pidemmälle meneviin säännöksiin, joissa käsitellään kohdennetummin tiettyjen uhriryhmien kuten ihmiskaupan uhrien ja lasten

seksuaalisen hyväksikäytön uhrien erityistarpeita. Näiltä osin noudatetaan ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta annettua direktiiviä 2011/36/EU ja lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta annettua direktiiviä 2011/93/EU.

Komissio on joulukuussa 2013 antanut suositusluonteisen ohjeistuksen uhridirektiivin täytäntöönpanosta. Mikäli jäsenvaltiot järjestävät tukipalveluja yksityisen tai kolmannen sektorin avulla, valtioiden tulisi komission suosituksen mukaan kohdentaa niille kestävä rahoitus ja muut tarvittavat resurssit, elleivät organisaatiot mieluummin halua pysyä riippumattomina ja toimia ilman valtionrahoitusta. Palveluntoimittajien valinnassa voidaan käyttää eri menetelmiä, kuten laadunvarmistusta, julkisten palvelujen hankintajärjestelmää tai valtionapujärjestelmää, jolloin palvelun laadulle, luotettavuudella ja läpinäkyvyydelle on omat kriteerinsä. Komissio suosittelee myös harkitsemaan kansallisen rikosuhrirahaston perustamista uhrien tukijärjestöjen rahoittamiseksi. Rahasto voisi olla suoraan valtion rahoittama tai rikosentekijöiltä sakkujen, lisämaksujen tai takavarikoidun omaisuuden tuotoilla kerätty taikka vakuutusista rahoitettu solidaarisuusrahasto.

Euroopan neuvosto

Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta, jäljempänä Istanbulin sopimus, on hyväksytty 11.5.2011. Yleissopimus tulee kansainvälisesti voimaan 1.8.2014.

Suomi allekirjoitti sopimuksen ensimmäisten joukossa, muttei ole vielä ratifioinut sitä. Ratifiointiedellytyksiä arvioimaan asetettu työryhmä sai mietintönsä valmiiksi keväällä 2013. Ulkoasiainministeriö valmistelee hallituksen esitystä yleissopimuksen ratifioinniksi mietinnön ja siitä saatujen lausuntojen pohjalta. Tavoitteena on antaa ratifiointia koskeva hallituksen esitys eduskunnalle elokuussa 2014.

Tuesta ja suojelesta säädetään Istanbulin sopimuksen IV luvussa. Tukipalveluista säädetään yleisiä tukipalveluja koskevassa 20 artiklassa ja erityistukipalveluja koskevissa 22–26 artikloissa. Yleisillä tukipalveluilla tarkoitetaan sopimuksessa yleisiä hyvinvointipalveluja sekä terveys- ja sosiaalipalveluja. Erityistukipalveluilla tarkoitetaan erityisiä naisiin kohdistuvan väkivaltaan ja perheväkivaltaan liittyviä palveluja.

Yleissopimuksessa vaaditaan neljä erityyppistä erityistukipalvelua: turvakodit (23 artikla), auttavat puhelimet (24 artikla), seksuaalisen väkivallan uhrien tukemiseksi perustettavat tukikeskukset (25 artikla) sekä väkivallalle altistuneen lapsitodistajan suojeleminen ja tuki (26 artikla). Asianmukaisten, helposti saavutettavien turvakotien perustamisesta edellytetään säädettäväksi riittävässä määrin. Sopimus velvoittaa perustamaan myös riittävästi raikauksen tai muun seksuaalisen väkivallan uhreja varten helposti saavutettavia tukikeskuksia, jotka voivat tarjota uhreille lääketieteellistä ja oikeuslääketieteellistä tutkimusta, traumatukea ja neuvontaa. Sopimusvaltioissa edellytetään otettavaksi käyttöön valtakunnallisia, ympärivuorokautisia, luottamuksellisia, maksuttomia auttavia puhelimia, joissa neuvotaan soittajia kaikkiin yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluviin väkivallan muotoihin liittyvissä asioissa. Siihen on voitava soittaa myös nimettömänä. Lisäksi yleissopimus velvoittaa soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen lapsitodistajien oikeuksien ja tarpeiden asianmukaiseen huomioon ottamiseen.

Yleissopimuksen II luvun 8 artikla edellyttää sopimusosapuolilta riittäviä rahoitus- ja henkilöstövoimavaroja, jotta yhtenäiset toimintaperiaatteet, toimet ja ohjelmat yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvien väkivallan muotojen ehkäisemiseksi ja torjumiseksi voidaan toteuttaa asianmukaisesti. Rahoituksen voidaan tulkita koskevan myös uhrien palveluita, vaikka artiklassa ei suoraan tätä sanotakaan. Tulkintaa tukee osaltaan 9 artikla, joka koskee kansalaisjärjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan toimintaan suhtautumista.

Lainsäädäntö eräissä maissa

Rikosten uhrien tukipalvelujen rahoittamiseksi on käytössä erilaisia malleja eri maissa. Seuraavassa kuvataan tilanne niissä Euroopan maissa, joissa tukipalvelujen rahoittaminen perustuu kokonaan tai osittain rikosentekijöiltä kerättäviin maksuihin.

Ruotsi

Ruotsissa rikosuhrirahasto (*Brottsofferfond*) otettiin käyttöön vuonna 1994, jolloin perustettiin uhriasioista vastaava viranomainen (*Brottsoffermyndigheten, BrOM*). Henkilöt, jotka tuomitaan tuomioistuimessa tai tuomitaan sakkoihin rangaistusmääräysmenettelyssä sellaisesta rikoksesta, josta voidaan tuomita vankeutta, määrätään maksamaan rikosuhrirahastoon 500 kruunua (noin 55 euroa). Valvontarangaistukseen tuomitut määrätään maksamaan 50 kruunua päivässä, enintään kuitenkin 6000 kruunua. Rikosuhrimaksu suoritetaan poliisille. Rahastoon voi tehdä myös lahjoituksia. Vuonna 2013 rikosuhrirahaston tulot olivat noin 31,5 miljoonaa kruunua. Rahaa jaettiin noin 30 miljoonaa kruunua.

Kohteet, joihin rikosuhrirahastossa olevia varoja voidaan jakaa, on määritelty rikosuhrirahastoa koskevassa asetuksessa. Uhrirahastosta myönnettävä avustus on tarkoitettu tukemaan tutkimusta, koulutusta, tiedotusta ja muuta kehittämistyötä, joka koskee rikosuhrikysymyksiä ja jota harjoittavat järjestöt, yksityiset toimijat tai julkishallinto. Tukea myönnetään myös paikallisten rikosuhripäivystysten toimintaan. Vuonna 2013 suurin osa avustuksista myönnettiin voittoa tavoittelemattomille järjestöille. Sekä rikosuhrirahaston tulot että rahahakemusten määrät ovat viime vuosina olleet laskussa.

Rikosuhrimaksun korottamista on esitetty 800 kruunuun 1.1.2015 lukien. Sähköiseen valvontaan määrätyillä päiväkohtainen maksu nostettaisiin 80 kruunuun siten, että enimmäissumma täytäntöönpanoajalta olisi 9600 kruunua. Korotustarpeita on perusteltu muun muassa rahastoon saatujen tulojen vähenemisellä ja sillä, että yhä suurempi osa rahaston tuotoista on myönnetty rikosuhripäivystyksille ja todistajantukitoimintaan.

Rahaston hallinnointi on Ruotsissa *Brottsoffermyndighetenin* tehtävä. Rahahakemukset, joita tuli vuonna 2013 noin 550 kappaletta, käsittelee seitsemänjäseninen neuvosto. Neuvoston puheenjohtajana toimii BrOM:n pääjohtaja. Hallitus valitsee neuvoston muut jäsenet, jotka ovat eri alojen tutkijoita. Neuvosto kokoontuu vähintään kahdesti vuodessa.

Tanska

Tanskassa laki rikosuhrirahastosta tuli voimaan vuoden 2014 alusta. Henkilöt, jotka tuomitaan rikoslaissa määritellyistä henkeen ja terveyteen kohdistuneista rikoksista, seksuaalirikoksista sekä tietyistä liikenne rikoksista ja -rikkomuksista, määrätään maksamaan rikosuhrirahastoon 500 kruunua (noin 67 euroa). Maksu suoritetaan poliisille.

Lain valmisteluvaiheessa Tanskassa arvioitiin, että rikosuhri rahastoon kertyisi vuosittain 30–35 miljoonaa kruunua (noin 4–4,7 miljoonaa euroa). Rahastoon liittyvät hallinnolliset kulut arvioitiin 5,4 miljoonan kruunun suuruisiksi vuosittain.

Kohteet, joihin rikosuhri rahastossa olevia varoja voidaan jakaa, on määritelty laissa. Rahaa myönnetään rikoksen uhreja auttaville ja tukeville toimijoille, uhreja koskevaan tutkimukseen, koulutukseen, seminaareihin, tiedottamiseen ja muuhun kehittämistyöhön. Rahastoa hallinnoi riippumaton neuvosto, joka on oikeusministeriön asettama. Neuvosto asetetaan neljäksi vuodeksi kerrallaan ja siinä on puheenjohtaja ja kaksi jäsentä. Neuvosto raportoi toiminnasta oikeusministeriölle vuosittain. Oikeusministeriö tarjoaa neuvostolle sihteeripalvelut.

Belgia

Belgiassa on käytössä rikoksen uhrien auttamiseen tarkoitettu rahasto, johon tuomari määrää rikoksista ja rikkomuksista rangaistukseen tuomitut henkilöt maksamaan tietyn summan. Maksu ei ole luonteeltaan rangaistus, mutta se on pakollinen ja määrätään maksettavaksi aina. Maksun lähtösumma on 25 euroa, joka kerrotaan sakkojen laskemisessa käytettävällä kertoimella. Kirjoitushetkellä kerroin on 6, eli maksu on yhteensä enintään 150 euroa. Belgian valtiovarainministeriö (*Federal Public Service Finance*) huolehtii maksujen perinnästä sakkojen perintää koskevien sääntöjen mukaisesti. Rahat siirretään rahastoon neljännesvuosittain.

Väkivaltarikosten uhrien rahallisen auttamisen komissio (*Commission pour l'aide financière aux victimes d'actes intentionnels de violence et aux sauveteurs occasionnels*) käsittelee rahastoon kohdistuvat hakemukset. Rahallista tukea voivat hakea väkivaltarikosten uhrit ja heidän läheisensä esimerkiksi lääkäri- ja terapiakulujen kattamiseen. Kyseessä ei ole vahingonkorvaus, vaan erillinen rahallinen tuki rikoksen uhreille.

Iso-Britannia

Isossa-Britanniassa on ollut vuodesta 2007 alkaen käytössä uhrimaksu (*victim surcharge*), joka on tuomioistuimen rikosentekijälle määräämä lisämaksu. Aluksi maksu perittiin 15 punnan (noin 18 euron) suuruisena kaikilta sakkoihin tuomituilta henkilöiltä. Uhrimaksua koskevaa lakia muutettiin syksyllä 2012 siten, että maksun määräytymisen perusteet laajenivat koskemaan myös muita kuin sakkoihin tuomittuja henkilöitä. Maksun suuruus on porrastettu yli 18-vuotiaiden rikosentekijöiden kohdalla tuomioiden mukaan seuraavasti:

- ehdollinen rangaistus (*conditional discharge*): 15 puntaa
- sakko: 10 % sakon suuruudesta, kuitenkin vähintään 20 puntaa ja enintään 120 puntaa
- yhdyskuntaseuraamus: 60 puntaa
- ehdoton vankeusrangaistus: alle 6 kk: 80 puntaa; yli 6 kk ja alle 2 v: 100 puntaa; yli 2 v: 120 puntaa
- ehdollinen vankeusrangaistus: alle 6kk: 80 puntaa; yli 6kk ja alle 1 vuosi: 100 puntaa

Uhrimaksuilla saadaan kerättyä noin 10 miljoonaa puntaa vuodessa, mikä on noin puolet siitä määrästä, joka vuosittain määrätään maksettavaksi. Myös alle 18-vuotiaat määrätään maksamaan uhrimaksu, mutta summat ovat matalampia kuin täysi-ikäisillä. Lisäksi oikeushenkilöt voidaan määrätä maksamaan uhrimaksu. Rahat korvamerkitään ja ohjataan rahastoon, josta rahoitetaan rikoksen uhrien tukipalveluja.

Liettua

Liettuan oikeusministeriön hallinnoima rikosuhrirahasto perustettiin väkivaltarikoksista aiheutuneiden rikosvahinkojen korvaamista koskevan lain nojalla vuonna 2009. Rikosuhrirahaston rahoitus tulee sekä valtiolta että rikosentekijöiden maksamista uhrimaksuista. Liettuan rikoslaissa on erillinen pykälä rikosuhrirahastoon maksettavasta maksusta. Lain mukaan tuomioistuimien voi määrätä rikosentekijän maksamaan maksun, joka on suuruudeltaan 5-25 kertaa minimielintaso vastava summa. Minimieliintaso on suuruudeltaan 130 liettuan litiä, eli noin 37 euroa. Näin ollen maksun suuruus on vähintään 185 ja enintään 925 euroa. Maksu tulee suorittaa tuomioistuimen määräämässä ajassa.

Puola

Puolaan perustettiin vuoden 2012 alussa rikoksen uhreja ja vapautuvia vankeja auttava rahasto. Kyseessä on valtion rahasto, jonka resurssit kertyvät pääasiassa vahingonkorvauksista ja rikosentekijöiltä perittävistä maksuista. Rahastosta jaetaan tarjouskilpailun perusteella rahaa toimijoille, jotka tarjoavat maksuttomia palveluja rikoksen uhreille. Rahaston suunnitteluvaiheessa arvioitiin, että rahastosta voitaisiin jakaa vuosittain lähes kolme miljoonaa euroa valtionapua ja 500 000–700 000 euroa tiedotuskampanjoihin, tutkimukseen, koulutukseen, seminaareihin jne.

2.3 Nykytilan arviointi

Useissa tutkimuksissa ja selvityksissä¹ on tuotu esiin, että uhrien tukipalveluiden saatavuuteen ja kattavuuteen liittyy Suomessa ongelmia. Palvelut jakautuvat maantieteellisesti epätasaisesti, mikä johtaa epätasa-arvoon palveluiden saatavuudessa. Etenkin harvaan asutuilla paikkakunnilla uhriilta edellytetään aktiivisuutta ja kykyä löytää palvelujen äärelle. Vain pieni osa rikosten uhreista ohjautuu avun piiriin. Syynä voi olla paitsi se, ettei tukipalveluja ole riittävästi, myös se, ettei palveluihin ohjaaminen ole riittävän tehokasta.

Nykytilanne ei vastaa uhridirektiivin edellyttämää vähimmäistasoa siltä osin, että rikoksen uhrilla olisi mahdollisuus käyttää uhrin tukipalveluita tarpeensa mukaan ja että palvelut olisivat täysin maksuttomia. Uhridirektiivi asettaa jäsenvaltioille velvollisuuden huolehtia kaikille uhreille tarkoitettujen yleisten tukipalvelujen tarpeiden mukaisesta saatavuudesta. Erityistukipalvelujen osalta direktiivi ei ole samalla tavoin velvoittava. Jäsenvaltioilta edellytetään toimenpiteitä erityistukipalveluiden perustamiseksi.

Istanbulin yleissopimuksesta seuraa uhridirektiiviä pidemmälle menevä velvoite järjestää naisiin kohdistuvan väkivallan uhreille erityistukipalveluja. Sopimuksessa mainitaan erityisesti turvakotipalvelut, tukikeskukset raiskauksen tai muun seksuaalisen väkivallan uhreille sekä 24/7 auttava puhelin lähisuhdeväkivallan uhreille. Kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa on pyrkimystä naisiin kohdistuvan väkivallan huomioon ottamiseen, mutta tarjonta on satunnaista ja palveluiden saatavuudessa on merkittäviä eroja. Puutteita on turvakotipalvelujen ohella etenkin seksuaalirikosten uhreille kohdennettujen palvelujen ja pitkäkestoisen psykologisen tuen tarjonnassa.

¹ Esim. Rikoksen uhrien tukipalveluiden järjestäminen ja rahoittaminen. Uhripoliittisen toimikunnan väliraportti. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 3/2014; Honkatukia, Päivi (2011): Uhrin rikosprosessissa – haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 252; Rikoksen uhrin ja tekijän ohjaaminen palvelujen ja avun piiriin ja rikosuhripalvelujen saatavuuden varmistaminen. Sisäisen turvallisuuden ohjelman alatyöryhmäraportti/2012; The Burden of Crime in the EU, 2005.

Uhripoliittinen toimikunta on arvioinut väliraportissaan (oikeusministeriön julkaisu 3/2014), että uhridirektiivin ja Istanbulin yleissopimuksen edellyttämän vähimmäistason saavuttaminen rikosuhrien tukipalveluissa tarkoittaisi noin 40 miljoonan euron vuosikustannuksia. Näistä 33 miljoonaa euroa aiheutuisi turvakotipalveluista. Seitsemisen miljoonaa euroa tarvittaisiin muihin tukipalveluihin kuin turvakotipalveluihin ja ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään. Summat pohjautuvat hyvin alustaviin laskelmiin ja suuntaa-antaviin arvioihin, jotka sisältävät epävarmuustekijöitä ja varauksia.

Uhreille kohdennettujen palvelujen tarjontaa heikentää riittämätön rahoitus, joka ei ole kestävällä ja vakaalla pohjalla. Pysyvän rahoituksen puute hankaloittaa tukipalveluja tuottavien järjestöjen toiminnan suunnittelua ja kehittämistä. Palvelujen ja uusien käytäntöjen kehittäminen on usein yksittäisten hankkeiden varassa. Vaarana on hyvien käytäntöjen katoaminen, jos rahoitusta niiden jatkamiseksi osana perustoimintaa ei ole.

Eduskunnan lakivaliokunta on uhridirektiiviehdotusta koskevasta valtioneuvoston kirjelmästä antamassaan lausunnossa (LaVL 13/2011 vp) korostanut, että uhridirektiivin tehokas toimeenpano tarkoittaa tarvittavien lainmuutosten lisäksi myös käytännön toimintamallien kehittämistä ja riittäviä taloudellisia voimavaroja. Valiokunta arvioi direktiivin lisäävän esimerkiksi uhrien yleisestä tukijärjestelmästä vastaavan Rikosuhripäivystyksen käytön tarvetta. Valiokunta piti tärkeänä hallitusohjelmakirjausten mukaisesti turvata Rikosuhripäivystyksen palvelut ja selvittää järjestelmälle kestävä rahoitusmalli, jotta tukea on tarjolla kysyntää vastaavasti. Valiokunta kiinnitti huomiota myös liikenneonnettomuuksien uhrien asemaan pitäen tarpeellisena, että kyseisen uhriryhmän tukipalveluihin kiinnitetään jatkossa enemmän huomiota. Lakivaliokunta viittasi siihen, että liikennerikoksen uhreille ei Suomessa ole kohdennettuja palveluja eivätkä he myöskään ohjaudu Rikosuhripäivystyksen palveluihin.

Valtionavustusta RIKUn toimintaan on oikeusministeriön momentilta vuosien mittaan lisätty, mutta tarpeisiin nähden riittävää lisärahoitusta ei ole pystytty osoittamaan. Valtiovarainvaliokunta on toistuvasti esittänyt huolensa RIKUn voimavarojen turvaamisesta ja kohdentanut toimintaan valtion talousarvioesityksen käsittelyssä lisärahoitusta. Eduskunnan lakivaliokunta kiinnitti valtionalouden kehysistä 2014–2017 antamassaan lausunnossa (LaVL 6/2013 vp) huomiota siihen, ettei kehyspäätöksessä ollut kohdennetusti turvattu uhrien yleisestä tukijärjestelmästä vastaavan RIKUn rahoitusta. Valiokunta piti tilannetta RIKUn kannalta täysin kestävämmän ja katsoi, että RIKUn riittävästä voimavaroista tulee huolehtia ja rahoitustilanne järjestää kestäväälle pohjalle mahdollisimman pian toiminnan pitkäjänteiseksi suunnittelemiseksi ja uhrin tukipalveluiden tasapuoliseksi turvaamiseksi kaikkialla maassa. Valiokunta piti myös tärkeänä, että selvitetään mahdollisuudet perustaa rikosuhrirahasto, johon rikoksesta tuomitut suorittaisivat tietynsuuruisen korvauksen. Valtiokunta viittasi siihen, että rahaston avulla on mahdollisuus kerryttää tuottoja, joita voitaisiin käyttää rikosten uhrien palvelujen turvaamiseen.

Valtion rahoituksen lisääminen julkishallinnon ulkopuolisten tahojen tuottamiin palveluihin niiden kysyntää vastaavalle tasolle on tiukassa taloustilanteessa haastavaa. Muiden maiden rohkaisevien kokemusten ja uhridirektiivin täytäntöönpanoa koskevan komission suosituksen perusteella on perusteltua ottaa käyttöön nykyisten rahoituskanavien rinnalle uusi rahoitusmalli, jossa rikosentekijä osallistuisi uhrien tukipalveluiden rahoittamiseen.

Turvakotien valtionrahoituksen varmistamiseksi sosiaali- ja terveysministeriössä on erillinen lakihanke. Palvelujen tuotantoa on tarkoitus kehittää osana sosiaali- ja terveyshuollon laajaa uudistusta, jonka yhteydessä vahvistetaan kansallista ohjausta.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Ehdotuksen tavoitteena on vahvistaa rikoksen uhreille annettavien tukipalvelujen valtionrahoitusta osallistamalla rikosentekijöitä tukipalvelujen rahoittamiseen. Tätä varten luodaan rikosuhrimaksujärjestelmä. Rikosuhrimaksujen tuottoa vastaava määrä tulisi kohdentaa valtion budjetissa yhteisöille rikoksen uhreille suunnattujen tukipalvelujen rahoitukseen.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot

Tukipalveluiden rahoittaminen

Valtion rahoituksen kanavointi rikosuhripalveluiden tuottamiseen voidaan Suomessa ajatella toteuttavaksi rahasto-, säätiö-, veronsaaja- taikka valtionavustusmallin avulla.

Perustuslain 87 §:n mukaan lailla voidaan säätää valtion rahaston jättämisestä talousarvion ulkopuolelle, jos valtion pysyvän tehtävän hoitaminen sitä välttämättä edellyttää. Rikosuhripalvelujen tuottaminen aiheuttaa valtiontalouden mittakaavassa suhteellisen vähän menoja. Siitä aiheutuvat vuotuiset menot ovat varsin hyvin ennakoitavissa. Rahaston perustamista ei siksi voida pitää perustuslaissa tarkoitettussa mielessä välttämättömänä rikosuhripalveluiden tuottamiseksi tai palvelujen järjestämisen tukemiseksi.

Rikosuhripalvelujen rahoittamista varten voisi olla mahdollista perustaa säätiö, jonne valtion rahoitus kanavoitaisiin talousarviosta myönnettävänä valtionapuna. Säätiö voisi pyrkiä keräämään myös muuta rahoitusta. Säätiömuoto itsessään ei kuitenkaan vaikuttaisi käytettävissä olevan valtion rahoituksen määrään. Lisäksi säätiö muodostaisi hallinnollisesti ja kustannuksiltaan raskaan väliportaan valtionavun kanavoimisessa järjestöille. Säätiötä olisi myös hankala valtion toimenpitein ohjata.

Valtion veron tai muun laissa säädetyn pakollisen rahasuorituksen saajaksi on eräissä tilanteissa säädetty yksityinen taho. Esimerkkinä voidaan mainita tallennuslaitteiden valmistajilta ja maahantuojilta perittävä tekijänoikeudellinen hyvitysmaksu, jonka saajana on tekijänoikeusjärjestö. Tekijänoikeuslakiin (404/1961) perustuvat hyvitykset järjestö jakaa edelleen teosten tekijöille. Rikosuhripalveluja tuottavien järjestöjen luonnetta ei ole tarpeen pyrkiä muuttamaan eikä maksujen ohjaaminen suoraan järjestöille ole tarkoituksenmukainen ratkaisu.

Valtionavustusmallissa palveluja rahoitettaisiin talousarvioon otetusta ministeriön määrärahasta. Tukipalvelujen rahoittamiseen olisi mahdollista kohdentaa valtion sakkotuloja ja takaisin saatua rikoshyötyä. Mainittujen tulojen korvamerkintä ei kuitenkaan lisäisi valtion rahoitusmahdollisuuksia. Takaisin saadun rikoshyödyn kertymä vaihtelee vuosittain eikä toimisi sopivana pohjana pysyvyyttä edellyttävälle ratkaisulle. Tukipalvelujen rahoituksen lisäämiseksi parhaana vaihtoehtona voidaan pitää mallia, jossa rikosentekijät osallistuisivat uhrien tukipalvelujen rahoittamiseen erillisellä maksulla.

Rikoksen uhreille kohdennettujen tukipalveluiden tuottaminen edellyttää rahoitukselta jatkuvuutta ja pysyvyyttä. Siksi perusrahoitus olisi tarkoituksenmukaisinta toteuttaa valtion talousarvion kautta. Rahoitusmalli on vahvasti sidoksissa nykyiseen toimintaympäristöön, jossa palveluja tuottavien

järjestöjen toiminta perustuu pitkälti vapaaehtoistyöhön ja valtionavustukset kohdennetaan järjestöjen perustoimintaan. Tulevaisuudessa tilanne voi olla toinen, ja palvelujen rahoittamiseen ja tuottamiseen saattaa olla aiheellista käyttää muita menettelyjä. Näitä mahdollisuuksia tulee selvittää jatkovalmistelun yhteydessä.

Rikosuhrimaksusta saatavat tuotot kattaisivat vain osan uhrien tukipalveluiden rahoitustarpeista. Sen ohella tarvitaan myös muuta valtionrahoituksen kasvattamista ja kaikkia nykyisiä rahoituskanavia. On tärkeää, että järjestöjen tuottamien palveluiden nykyinen pääasiallinen rahoittaja RAY tukisi edelleen rikosuhripalveluita tuottavien järjestöjen toimintaa. Tuki voitaisiin kohdentaa kehittämistoimintaan, erilaisiin hankkeisiin, vapaaehtoistoiminnan koordinointiin sekä järjestöjen tuottamaan koulutukseen. Kuntien rooli yleisten sosiaali- ja terveystalouden tuottajana ja rahoittajana olisi jatkossakin keskeinen rikosten uhrien tarvitsemisessa peruspalveluissa.

Rikosuhrimaksujärjestelmä

Rahoituksen kerääminen rikoksentehtäjäiltä perittävällä maksulla valtiolle rikosten uhrien tukipalveluihin suunnattavaksi olisi Suomessa uutta.

Rikosuhrimaksu ei ole rangaistus vaan rikoksesta johtuva erityislaatuinen maksuseuraamus. Maksujen tuotto tulisi käytettäväksi rikosten uhreille suunnattujen tukipalveluiden rahoittamiseen. Maksuvelvollisuus aiheuttaisi rikoksesta tuomitulle varsinaisen rangaistuksen ohella taloudellisen lisäseuraamuksen. Maksun myötä kokonaisseuraamus käytännössä ankaroituisi. Maksuvelvollisuuden rajaamista, maksun suuruutta, maksun porrastamisen tarvetta ja muutoksenhaun mahdollisuutta on siksi aiheellista arvioida rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja kriminalisointiperiaatteiden kannalta.

Rikosuhrimaksujärjestelmälle tulee asettaa selkeät reunaehdot. Maksuvelvollisuuden perusta ja asiaan liittyvät viranomaistoimet on määrättävä tarkkarajaisesti. Maksu ja sen määrä pitää olla ennakoitavissa. Järjestelmän tulee olla riittävän yksinkertainen, jotta se on ennustettava ja helppo soveltaa. Järjestelmän tulee olla oikeudenmukaisuusnäkökulmasta hyväksyttävissä ja myös taloudellisesti kannattava.

Rikosuhrimaksuun velvollisten rajaamiselle on useita vaihtoehtoja. Maksuvelvollisuus voitaisiin asettaa kaikille rikoksista tuomituille tai rajatun määrän, esimerkiksi vain tietynlaisista rikoksista tai tiettyihin seuraamuksiin tuomituille. Koska maksun tuotto käytetään rikosten uhrien tukipalveluiden kustannuksiin, maksuvelvollisuuden rajaaminen sellaisiin rikoksiin, joissa on uhri, olisi helpoiten perusteltavissa. Tällainen rajaaminen ei kuitenkaan toisi riittävästi tuloja, joiden hankkimiseksi järjestelmä rakennetaan.

Maksajien lukumäärässä suurimpaan tulokseen päästäisiin, jos maksuvelvollisuus ulotettaisiin kaikista rikoksista tuomittuihin - myös niistä, joista pelkkä sakkorangaistus on mahdollinen seuraus. Tämä ei kuitenkaan ole tulojen keräämiseksi välttämätöntä eikä rikosuhrimaksun kytkeminen vähäisiin rikoksiin ja rikkomuksiin ole perusteltua. Tällainen järjestelmä voisi johtaa tekijän kannalta kohtuuttoman ankaraan kokonaisseuraamukseen.

Rikosuhrimaksun suuruus voisi määräytyä tuomitun tekemien rikosten törkeyden tai moitittavuuden mukaan. Kriminalisoinnilla säädettyä vankeusuhkaa voidaan pitää maksuvelvollisuuden luontevana rajana. Maksumäärän porrastaminen useaan eri luokkaan suhteutettuna sakon suuruuteen tai vankeustuomion pituuteen mukaan suhteuttaen noudattaisi parhaiten suhteellisuusperiaatetta, mutta olisi monimutkainen. Lisäksi rikosuhrimaksut voisivat nousta niin suuriksi, että niiden periminen

voisi olla vaikeaa. Britannian kokemukset antavat tästä viitteitä, sillä maksuista saadaan perittyä vain 50 %.

Yksinkertaisempi vaihtoehto olisi, että sakkoihin tuomituilta perittävä rikosuhrimaksu olisi tietty prosentuaalinen osuus sakon määrästä, ja vankeuteen tuomituille määrättävä rikosuhrimaksu olisi jokin kiinteä summa. Suhteellisuus toimisi tällöin kuitenkin vain sakon osalta, ja maksun suuruuden ennakointi olisi hankalaa.

Kaikkein yksinkertaisimmillaan rikosuhrimaksu muodostuisi kiinteästä summasta, joka olisi sama kaikille. Maksu voisi olla suuruudeltaan tietty euromäärä per tuomittu henkilö tai määrätty sakko. Tanskassa ja Ruotsissa on päädytty tähän perusratkaisuun. Sähköiseen valvontarangaistukseen tuomituille määrätään Ruotsissa tuomion pituuteen suhteutettu päivakohtainen maksu.

Suhteellisuusperiaatteen kannalta kyseenalaisena voidaan pitää ratkaisua, jossa rikosuhrimaksu on lieviä rikoksista yhtä suuri kuin törkeistä. Parhaana vaihtoehtona olisi riittävän yksinkertainen järjestelmä, joka sisältää rikoksen törkeyteen liittyvän porrastuksen ja kohtuulliset maksuvelvoitteet. Maksuvelvollisuuden vaihtoehtojen arvioinnissa rikosuhrimaksun suuruudella on merkitystä.

3.3 Keskeiset ehdotukset

Rikosuhrimaksuun velvolliset

Rikoksen törkeyteen pohjautuvana rajana maksuvelvollisuudelle voidaan pitää syyllistymistä tekoon, josta on säädetty vankeustasoinen rangaistusuhka. Merkittävin osa näistä kriminalisoinneista on koottu rikoslakiin. Muissakin laeissa on erinäisiä vankeusuhalla rangaistavaksi säädettyjä tekoja. Vuositasolla tällaisista teoista tuomitaan rikoslakirikoksiin verrattuna vähän. Kysymys on muun muassa tupakan myyntirikoksista, luvattomasta taksi- ja tavaraliikenteen harjoittamisesta sekä siviilipalvelus- ja asevelvollisuusrikoksista.

Ehdotuksen mukaan rikosuhrimaksuun velvollisia ovat sellaisesta rikoksesta tuomitut henkilöt, jossa vankeusrangaistus on mahdollinen seuraamus. Tilastokeskuksesta ja Poliisiammattikorkeakoulusta saatujen tietojen perusteella sellaisista rikoksista, joissa vankeus on mahdollinen seuraamus, tuomittiin vuonna 2012 noin 158 000 henkilöä. Luvussa ovat mukana henkilöt, joille syyttäjä määräsi summaarisessa menettelyssä sakkorangaistuksen rikoksesta, josta ankarin säädetty rangaistus on vankeutta. Tuomioistuimessa tuomittuja oli noin 54 000, rangaistuspäättämismenettelyssä 103 000. Liikenneturvallisuuden vaarantamisesta annettiin noin 79 000 rangaistusvaatimusta.

Alaikäiset rikoksenteijät jätetään maksuvelvollisuuden ulkopuolelle. Oikeusministeriössä alaikäisistä ulosottovelallisista tehdyn selvityksen mukaan 15–17-vuotiailla oli ulosotossa olevissa veloissa merkittävänä ryhmänä sakot. Rikosuhrimaksujärjestelmällä ei haluta lisätä nuorten velkaantumista eikä aiheuttaa sitä tilannetta, että huoltaja maksaisi rikosuhrimaksun alaikäisen puolesta. 15–17 -vuotiaat rikoksenteijät pois lukien rikosuhrimaksuun velvollisia arvioidaan olevan vuositasolla noin 150 000 henkilöä.

Ehdotuksen mukaan rikosuhrimaksun suorittamiseen velvollisia olisivat myös oikeushenkilöt, jotka on tuomittu yhteisösakkoon. Yhteisösakkoja tuomitaan vuosittain 30–40, lähes kaikki työturvallisuusrikoksista. Vuonna 2012 sakkoja tuomittiin yhteensä 44, joista 39

työturvallisuusrikoksista, kaksi ympäristön turmelemisesta, yksi tuottamuksellisesta ympäristön turmelemisesta, yksi törkeästä avustuspetoksesta ja yksi alkoholirikoksesta.

Jatkossa on huolehdittava siitä, että rikosuhrimaksujen tuotto pysyy niin suurena, että järjestelmä on kannattava. Järjestelmän käyttöön ottamisen jälkeen rahamäärän kertymistä on seurattava. Tarpeen mukaan on arvioitava, onko maksuvelvollisuuden laajentamiseen tai maksujen korottamiseen perusteita tuottojen kasvattamiseksi. Järjestelmään saattaa olla myöhemmin välttämätöntä tehdä muutoksia myös muista syistä.

Suuri osa rikosuhrimaksuista on arvioitu tulevan tieliikennerikoksista. Niiden rajaaminen maksuvelvollisuuden piiristä tekisi rikosuhrimaksujärjestelmästä taloudellisesti kannattamattoman. On olemassa kaavailuja siitä, että tieliikennerikkomusten ja muiden vähäisempien rikosten käsittely siirrettäisiin pois rikosseuraamusjärjestelmästä. Jatkossa niiden seuraamukset määrättäisiin hallinnollisessa järjestelmässä hallinnollisina sanktioina. Hallinnollisten sanktioiden käyttöalaa laajennettaessa osasta kriminalisoituja tekoja luultavasti poistettaisiin vankeusrangaistusuhka kokonaan, jotta ne voitaisiin käsitellä kevyemmässä menettelyssä. Tähän liittyy merkittävä huomioon otettava muutostekijä rikosuhrimaksujärjestelmää ajatellen. Hallinnollisten sanktioiden käyttöalan laajentamissuunnitelmat ovat tässä vaiheessa niin selkiytymättömät, että niitä ei ole voitu ottaa huomioon tämän lain valmistelussa. Hallinnollisten sanktioiden laajentamiseen liittyvässä säädösvalmistelussa tulisi arvioida mahdollisen uudistuksen vaikutukset rikosuhrimaksulakiin.

Rikosuhrimaksun suuruus

Rikosuhrimaksun suuruuden määrittämisessä lähtökohtana tulee olla se, että järjestelmä täyttää tarkoituksensa. Maksun tuottojen on oltava riittävän suuret, jotta valtion mahdollisuudet rahoittaa rikoksen uhrien tukipalveluita paranevat. Rikosuhrimaksu tulisi tällä perusteella asettaa riittävän isoksi. Toisaalta rikosuhrimaksun tulee olla oikeudenmukainen ja kohtuullinen. Kohtuullisuus edesauttaa vapaaehtoista maksamista eikä muodostu esteeksi sakkojen tai vahingonkorvausten maksamiselle.

Rikosuhrimaksun ei tulisi olla suurempi kuin sakkorangaistus. Kyse on maksusta, joka määrätään varsinaisen rangaistuksen ohella. Suomessa esimerkiksi huumausaineen käyttörikoksesta, niskoittelusta poliisia vastaan ja toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapidosta rangaistusmääräysmenettelyssä määrättävien sakkorangaistusten alakvartiili on 60 euroa², joten rikosuhrimaksun alin summa tulisi asettaa näille main. Sopivan suuruinen rikosuhrimaksu voisi luonnollisella henkilöllä olla muutamasta kymmenestä eurosta sataan euroon.

Rikoksen törkeyteen liittyvänä luontevana maksun porrastuksena voidaan pitää rangaistusasteikon mukaista kuuden kuukauden vankeusrangaistusta. Kyse on samasta rajauksesta, joka on rikoksen käsittelylle rangaistusmääräysmenettelyssä. Niistä rikoksista, joista ankarin säädetty rangaistus on kuusi kuukautta vankeutta, maksun suuruus on 40 euroa. Kaikki rangaistusmääräysmenettelyssä sakkorangaistukseen tuomitut henkilöt maksaisivat tämän alemman suuruisen rikosuhrimaksun. Niistä rikoksista, joista säädetty ankarin rangaistus on yli kuusi kuukautta vankeutta, sopivana maksuna voidaan pitää 80 euroa.

Oikeushenkilölle asetettava rikosuhrimaksu voi perustellusti olla suurempi, koska määrättävät yhteisösakot ovat suuruudeltaan yleensä useita tuhansia euroja. Yhteisösakon lakimääräinen alaraja

² Tämä tarkoittaa, että kyseisistä rikoksista rangaistusmääräysmenettelyssä sakkorangaistukseen tuomituista henkilöistä neljännes tuomittiin sakkoihin, jotka olivat suuruudeltaan 60 euroa tai alle 60 euroa. Loput 75 prosenttia tuomittiin sakkoihin, jotka olivat suuruudeltaan yli 60 euroa.

on 850 euroa. Yhteisösakkoon tuomittujen oikeushenkilöiden osalta sopivana rikosuhrimaksuna voidaan pitää 800 euroa.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Rikosuhrimaksuista kertyvät tulot riippuvat maksun suuruudesta ja maksuvelvollisten rajaamisesta sekä siitä, miten maksut tulevat maksetuiksi tai saadaan perityiksi. Tulot riippuvat myös siitä, kuinka monta henkilöä vuodessa tuomitaan rikoksista, joista on vankeusuhka. Mikäli määrä rikollisuudessa aiheutuvista muutoksista tai kontrollipolitiikkaan liittyvistä syistä lisääntyy tai vähenee, tällä on vaikutuksensa rikosuhrimaksusta kertyviin tuloihin.

Vuoden 2012 tilastotietoihin pohjaavat karkeat arviot rikosuhrimaksulla kertyvistä tuloista ilmenevät tarkemmin oheisesta taulukosta. Kun 15–17 -vuotiaat jätetään maksuvelvollisuuden ulkopuolelle, edellä esitettyjen määrätymisperusteiden mukaan kertyvät tulot arvioidaan 7,4 miljoonaksi euroksi vuodessa.

Taulukko 2. Rikosuhrimaksusta arvioitu kertymä

Tuomittuja 15 vuotta täyttäneitä henkilöitä rikoksista, joista vankeusrangaistus mahdollinen, yhteensä noin 158 000 (2012), joista:	Säädetty maksimi 6 kk → rikosuhrimaksu 40 €	Säädetty maksimi yli 6 kk → rikosuhrimaksu 80 €
Rangaistuspäättämismenettelyssä sakkoon noin 103 000 - näistä liikenneturvallisuuden vaarantamisia noin 79 000 - 15- 17-vuotiaita noin 5000	= 4,12 M€ ≈ 3,2 M€ - 200 000 €	
Tuomioistuimissa noin 54 000 - 15-17 -vuotiaita noin 2 800	(15 000 x) = 600 000 € - (1000 x) = 40 000 €	(39 000 x) = 3,12 M€ - (1800 x) = 144 000€
Oikeushenkilöt: 40 x 800 € = 32 000 €		

Kaikki eivät maksa rikosuhrimaksua, eikä sitä heiltä saada perittyä. Oikeusrekisterikeskuksen tietojen mukaan tuomioistuimissa tuomituista sakoista saadaan perittyä noin 80 prosenttia. Rikosuhrimaksun osalta osuuden voidaan olettaa olevan alle tämän. Vuonna 2013 vapautuneista vangeista 56 prosentilla vankilassaoloaika oli enintään kuusi kuukautta. Lyhytaikaisvankeja koskevan tutkimuksen perusteella tiedetään, että heistä monilla on talousvaikeuksia, maksamattomia sakkoja sekä maksamattomia oikeuden määräämiä rikosperusteisia korvauksia. Samassa tutkimuksessa havaittiin, että enemmistö lyhytaikaisvangeista on ollut vankilassa aikaisemminkin. Voidaan olettaa, että toistuvasti lyhyisiin vankeusrangaistuksiin tuomitulta ei rikosuhrimaksua todennäköisesti saada perittyä.

Rikosuhrimaksu saattaa vähentää valtiolle kertyvien sakkotulojen määrää, koska rikosuhrimaksu olisi sakkoihin nähden ensisijainen. Tätä vaikutusta on vaikea arvioida.

Maksujärjestelmästä aiheutuu myös kustannuksia. Kertaluonteisia kuluja aiheutuu tietojärjestelmistä, sakkolappupohjien muutoksista sekä rikosuhrimaksujärjestelmän käyttöönottoon

liittyvästä tiedottamisesta ja viranomaisten koulutuksesta. Järjestelmän käyttöönotosta aiheutuvia kertaluonteisia menoja ei pystytä tässä vaiheessa vielä arvioimaan.

Pysyviä kuluja aiheutuu ensinnäkin rikosuhrimaksujen keräämisestä. Oikeusrekisterikeskuksessa on arvioitu, että rikosuhrimaksujen perimisen ja maksuliikenteen hallinnoinnin vaatima henkilötyövuositarve olisi noin 2–3, mikä tarkoittaa noin 80 000–120 000 euroa vuodessa.

Myös rikosuhrimaksun tuoton jakamisesta aiheutuu pysyviä kustannuksia valtionavustusten hallinnointiin liittyen. Valtionavustussummat kasvaisivat huomattavasti nykyisestä, joten valtionavustuslain mukaisesta valvonnasta ja tarkastuksen suorittamisesta aiheutuisi lisää työtä. Oikeusministeriön arvion mukaan tähän hallinnointiin tarvittaisiin noin yksi henkilötyövuosi.

Olettaen, että rikosuhrimaksusta aiheutuvat hallinnolliset kulut olisivat kaikkiaan noin 300 000–500 000 euroa vuodessa ja että noin 70 prosentilta rikosuhrimaksuun määrätystä maksu saadaan, jäisi uhrien tukipalveluihin käytettäväksi vuosittain noin 5 miljoonaa euroa.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Rikosuhrimaksujärjestelmä ei aiheuttaisi suurta muutosta tuomioistuimen toimintaan. Tuomioistuin määräisi rikosuhrimaksun tuomion antamisen yhteydessä vastaavasti kuin nyt määrätään esimerkiksi vahingonkorvauksista. Maksun määräämiseen ei liittyisi harkintaa. Lakiin perustuva maksuvelvollisuus ja maksun suuruus ilmoitettaisiin viran puolesta kaikissa niissä tapauksissa, joita rikosuhrimaksu koskee.

Rikosuhrimaksujärjestelmä edellyttää tietojärjestelmien sopivuutta ja toimivuutta ja aiheuttaa merkittäviä muutostarpeita tietojärjestelmiin. Rikosuhrimaksun määräämisen kannalta keskeisissä viranomaisissa on parhaillaan menossa suuria tietojärjestelmäohjelmia: poliisihallinnossa Vitja ja oikeushallinnossa Aipa. Tietojärjestelmät olisi suunniteltava siten, että ne tukisivat sakon kirjoittavaa poliisia. Sakottamisen yhteydessä ei tarvitsisi miettiä, onko kyseessä vankeusuhkainen rikos, vaan tarvittava tieto tulisi suoraan tietojärjestelmästä. Tällainen lisää järjestelmän kustannuksia.

Sakon ja rikesakon määräämisestä annettu laki (754/2010), jäljempänä *sakkomenettelylaki*, on suunniteltu tulevaksi voimaan Vitja- ja Aipa-järjestelmien valmistuttua. Uudistuksessa osa päiväsakkoasioista jäisi poliisin määräyksen varaan, muut menisivät syyttäjän ratkaistavaksi. Nyt suunniteltu rikosuhrimaksujärjestelmä olisi tarkoituksenmukaista saattaa yhteen sakkomenettelylain voimaantulon kanssa, jolloin välttyään ylimääräisiltä järjestelmien muutuskustannuksilta. Uusi sakkomenettely on arvioitu voitavan ottaa käyttöön aikaisintaan syksyllä 2015. Uuden tietojärjestelmän käyttöönotto saattaa viivästyä, eikä poliisin valmius siirtyä uuteen sakkolain mukaiseen menettelyyn vuoden 2015 aikana ole varmaa. Uuteen sakkomenettelylakiin ollaan suunnittelemassa koulutuspakettia, jossa yhteydessä rikosuhrimaksuun liittyvä koulutuskin voitaisiin hoitaa. Muussa tapauksessa olisi järjestettävä erillinen verkkokoulutus tai ainakin ohjeistettava asia. Lisäksi sakkokäsikirja on päivitettävä.

Poliisi vastaa sähköisten sakkolomakkeiden, oikeusministeriö paperisten sakkolomakkeiden muutoksista. Poliisin järjestelmistä on päivitettävä poliisin operatiiviset lomakkeet. Lisäksi poliisin ja syyttäjän järjestelmäsovelluksen rajapinta vaatii päivittämistä. Näitä kustannuksia on käytännössä mahdoton arvioida, sillä tämä edellyttäisi työmäärän arviota toimittajilta. Kustannusten jakoa ja erillistä rahoitusta järjestelmien kehitykseen ja päivitykseen olisi todennäköisesti harkittava.

Oikeusrekisterikeskus ylläpitää sakkolomakkeita, rikesakkomääräyslomakkeita ja rangaistuvaatimuslomakkeita. Lomakkeiden osalta tulisi määritellä tarkempi muutostarve, minkä jälkeen voidaan arvioida toteutusmahdollisuudet ja kustannukset.

Rikosuhrimaksun periminen ja maksuliikenteen hallinta esitetään Oikeusrekisterikeskuksen, jäljempänä *ORK*, tehtäväksi. Sakkoihin liittyvä rahaliikenne on jo nyt *ORK*:n vastuulla, ja rikosuhrimaksun perintä sopii luontevasti osaksi sen toimintaa. *ORK*:n uusitus tietojärjestelmässä on huomioitu rikosuhrimaksutyypisten maksujen perinnän erikoispiirteet.

4.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Suomalainen kriminaalipolitiikka perustuu pohjoismaiseen hyvinvointimalliin, jonka periaatteiden mukaisesti väestön hyvinvoinnin, koulutuksen ja työllisyyden turvaaminen on turvallisen yhteiskuntaelämän peruspilari. Rikosten määrään voidaan vaikuttaa monentyyppisillä toimenpiteillä. Ensisijainen ja tehokkain keino on rikosten ennaltaehkäisy. Kriminaalipolitiikan tavoitteina ovat myös ennustettavan ja luotettavan rikosoikeusjärjestelmän ylläpito, rikosvastuun toteutuminen, rikosseuraamusjärjestelmän toimivuuden varmistaminen sekä uhrin aseman turvaaminen.

Kriminaalipolitiikassa on alettu kiinnittää aikaisempaa enemmän huomiota rikoksen uhrin asemaan rikosentekijän oikeudellisen aseman turvaamisen ja lain mukaisen seuraamuksen täytäntöönpanon ohella. On pidetty tarpeellisena, että uhrin tarpeet otetaan paremmin huomioon rikosasian käsittelyn eri vaiheissa ja tukitoimissa. Uhreille annettavalla tuella voidaan auttaa uhria toipumaan rikoksesta ja selviytymään rikosprosessista sekä ehkäistä uudelleen uhriksi joutumista.

Yksi kriminaalipolitiikan perusajatuksia on rikollisuudesta aiheutuvien haittojen ja kustannusten oikeudenmukainen jakaminen. Rikollisuus ja sen kontrolli tuottavat väistämättä eri osapuolille erilaisia haittoja. Nämä haitat tulisi pyrkiä jakamaan osapuolten kannettavaksi tavalla, joka vastaa keskeisiä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja vastuunjaon periaatteita. Rikosentekijän oikeusturvasta on huolehdittava, mutta myös uhria on suojattava ja taattava hänen oikeuksiensa toteutuminen. Perusvaatimus on, että uhrin fyysiset, henkiset ja aineelliset menetykset korjataan mahdollisimman hyvin ja että uhria autetaan erilaisin tukipalveluin.

Rikosvastuun lähtökohtana on, että rikosentekijä vastaa tekonsa seurauksista. Tämä koskee paitsi rangaistusta myös uhrin kokemia menetyksiä ja kärsimyksiä. Rikosentekotilanteita luovat tahot tulee ottaa mukaan rikollisuutta ehkäisevään työhön, johon myös uhrien tukeminen kuuluu. Tässä mielessä on luontevaa, että rikosentekijät osallistuvat uhreille suunnattujen tukipalveluiden rahoittamiseen.

Rikokseen syyllistyneellä olisi rikosuhrimaksujärjestelmässä velvollisuus maksaa maksu, jonka tuotto on tarkoitettu rikoksen uhrien tukipalveluiden järjestämiseen ja sitä kautta rikoksen uhrien hyväksi. Ehdotettu rikosuhrimaksu painottaisi ja vahvistaisi rikosentekijän sosiaalista vastuunottoa tehdyn rikoksen johdosta. Rikoksen tekijän velvoittamisella uhrien tukipalveluiden rahoittamiseen olisi myös pedagogista merkitystä. Rikosuhrimaksun suorittaminen konkretisoisi sitä tosiasiaa, että rikos voi aiheuttaa tuen ja tukipalveluiden tarvetta uhrille. Myös ns. uhrittomissa rikoksissa - kuten esimerkiksi ylinopeuksissa tieliikenteessä – aiheutetaan vaaratilanteita, jotka saattavat johtaa uhriutumiseen. Siten rikosuhrimaksun ulottaminen uhrittomiin rikoksiin ja muun muassa liikenne rikoksiin on perusteltua. Rikoksen uhrien tukipalveluiden rahoituksen vahvistamiselle on painava yhteiskunnallinen tarve.

Enemmistö rikoksista tuomituista on miehiä, joten maksuvelvollisissa miesten osuus painottuisi. Tukipalveluja käyttävistä enemmistö on naisia, joten tukipalvelujen rahoituksen vahvistaminen parantaisi todennäköisesti erityisesti naisuhrien asemaa. Uhrien tukipalveluita tulisi kuitenkin kohdentaa ja tarjota kaikille tukea tarvitseville uhreille. Rikosuhrimaksujärjestelmä on yksi osa keinovalikoimaa, jolla pyritään takaamaan uhrien tukipalveluiden tarpeidenmukainen saatavuus ja maksuttomuus.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja aineisto

Uhrien tukipalveluiden parantaminen on 14.6.2012 hyväksytyn kolmannen sisäisen turvallisuuden ohjelman keskeisiä tavoitteita. Tavoitteena on lisätä rikosuhripalveluiden rahoitusta kysynnän edellyttämälle tasolle, lisätä palvelujen määrää ja alueellista kattavuutta sekä varmistaa uhrin ohjaaminen avun piiriin. Oikeusministeriön edellytettiin valmistelevan 31.12.2013 mennessä vaihtoehtoiset mallit palvelujen kestäväksi rahoitusmalliksi mukaan lukien rikosuhrirahaston perustaminen. Tavoitteena oli, että rahastovaihtoehdossa rahaston tuotto osoitettaisiin lisärahoitukseksi rikosuhripalveluiden turvaamiseksi. Tavoitteena oli myös rikoksen tekijän osallistuminen rikoksen uhrin palveluiden rahoitukseen.

Oikeusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä sisäasiainministeriö asettivat 6.5.2013 Kansallinen rikosuhripolitiikka ja uhrien tukipalvelut -hankkeen, jonka vastuuministeriönä toimii oikeusministeriö. Hankkeen tavoitteena on kehittää kansallinen strategia rikoksen uhrien tukipalveluiden järjestämiseksi ja niiden edellyttämän rahoituksen turvaamiseksi sekä edistää hallitusohjelmakirjausten sekä kansainvälisten velvoitteiden ja suositusten toteutumista koordinoitusti. Hanketta varten asetettu toimikunta on selvittänyt rikosuhripalveluiden rahoitusmalleja väliraportissaan (Rikoksen uhrien tukipalveluiden järjestäminen ja rahoittaminen. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 3/2014). Toimikunta ehdotti rikosuhrimaksun käyttöönottamista rikosuhripalvelujen uutena rahoituslähteenä ja esitti jatkovalmistelun käynnistämistä. Rikosuhrirahaston perustamista ei pidetty perustuslain mukaisena.

Rikosuhrimaksun käyttöönottamisen valmistelua on jatkettu oikeusministeriössä sisäisen turvallisuuden ministeriryhmän päätöksen mukaisesti.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

6 Riippuvuus muista esityksistä

Rikoksen uhrien tukipalveluihin ja niiden rahoittamiseen liittyviä hallituksen esityksiä on valmisteilla turvakotien rahoittamisen, ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän sekä Istanbulin sopimuksen ratifioinnin osalta. Tämän ehdotuksen eduskuntakäsittely ja esitetyn lain ja muutoslakien voimaansaattaminen eivät kuitenkaan riipu näistä esityksistä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Rikosuhrimaksulaki

1 §. *Lain tarkoitus.*

Pykälässä määriteltäisiin rikosuhrimaksulain tarkoitus. Rikosuhrimaksu olisi rikokseen syyllistyneiltä perittävä kiinteästi määrätty valtiolle maksettava rahasumma, joka suunnataan valtion talousarvion kautta rikoksen uhrien tukipalveluihin. Tarkoituksena olisi vahvistaa rikoksen uhrien tukipalveluiden valtionrahoitusta rikosuhrimaksun tuottoa vastaavalla määrällä. Laki tukisi rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2012/29/EU kansallista täytäntöönpanoa.

2§. *Maksuvelvollisuus.*

Pykälässä säädettäisiin maksuvelvollisuuden peruste. Rikosuhrimaksun suorittamiseen velvollisia olisivat yhdestä tai useammasta rikoksesta oikeudessa tuomittavat henkilöt, jos jostakin tuomittavasta rikoksesta voi olla seuraamuksena vankeutta. Maksuvelvollisuuden syntyminen ei edellyttäisi henkilön tuomitsemista vankeuteen, vaan maksun perusteena olisi tekijän syyksi katsotun rikoksen ankarin säädetty rikosoikeudellinen seuraamus. Maksuvelvollisuus edellyttää, että rikosentekijä on ollut rikokseen syyllistyneenä 18-vuotias. Rikosuhrimaksuun velvoitettuja olisivat myös ne henkilöt, joille syyttäjä määrää sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa menettelyssä sakkorangaistuksen rikoksesta, jossa vankeusrangaistus on mahdollinen. Luonnollisten henkilöiden lisäksi maksuvelvollisia olisivat yhteisöskokoon tuomitut oikeushenkilöt.

3§. *Maksun suuruus.*

Pykälässä säädettäisiin rikosuhrimaksun rahamäärästä. Sääntelyssä on pyritty mahdollisimman yksinkertaiseen menettelyyn. Maksun suuruuden määrittämisessä arvioitavaksi tulisi tapahtuneen rikoksen ankarin mahdollinen säädetty rangaistus ja maksu määrättäisiin tämän mukaan. Jos henkilö tuomitaan rangaistukseen yhdestä tai useammasta rikoksesta, joista vähintään yhdestä säädetty ankarin rangaistus on enintään kuusi kuukautta vankeutta, rikosuhrimaksun suuruus olisi 40 euroa. Kaikki vankeusuhkaiseen rikokseen syyllistyneet henkilöt maksaisivat lähtökohtaisesti vähintään tämän alemman suuruisen rikosuhrimaksun. Maksu olisi 80 euroa, jos henkilö tuomitaan rangaistukseen yhdestä tai useammasta rikoksesta, joista vähintään yhdestä säädetty ankarin rangaistus on vankeutta yli kuusi kuukautta. Oikeushenkilölle määrättävä rikosuhrimaksu olisi suuruudeltaan aina 800 euroa.

4 §. *Maksun määrääminen.*

Pykälässä säädettäisiin rikosuhrimaksun määräävästä viranomaisesta. Rikosuhrimaksu olisi kiinteä rahamäärä, joka määrättäisiin rikosoikeudellisen seuraamuksen ohella. Se määrättäisiin samassa menettelyssä ja samassa yhteydessä kuin rikoksen seuraamus. Rikosasiaa käsittelevä tuomioistuimien määräisi rikosuhrimaksun tuomion antamisen yhteydessä samalla tavoin kuin tuomioistuimien määrää tuomion yhteydessä mahdollisesta vahingonkorvauksesta. Jos rikos käsitellään ja rangaistus

annetaan sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010) mukaisessa menettelyssä, rikosuhrimaksun määräisi syyttäjä tai poliisimies asiayhteydestä riippuen.

Rikosuhrimaksu olisi määrättävä aina, jos edellytykset sen määräämiseen täyttyvät. Viranomaisella ei olisi harkintavaltaa sovittelulla rikosuhrimaksun rahamäärää tai jättää maksua määräämättä. Kun tuomittavana on useita rikoksia, niistä määrättäisiin vain yksi rikosuhrimaksu. Maksu määrättäisiin riippumatta siitä, mihin seuraamukseen yksittäisessä tapauksessa tosiasiallisesti päädytään. Jos henkilö jätetään rangaistukseen määräämättä, maksuvelvollisuutta ei kuitenkaan olisi. Näin erimerkiksi tuomioistuimen syyntakeettomaksi toteama henkilö jäisi maksuvelvollisuuden ulkopuolelle.

Maksuvelvollisuus olisi sidottu sen yhteydessä annetun rikostuomion lainvoimaisuuteen.

Perustuslain 8 §:ssä mainittu taannehtivan rikoslain kielto huomioon ottaen maksuvelvollisuus voi syntyä vain niistä rikoksista, jotka on tehty rikosuhrimaksulain voimaan tulon jälkeen.

5 §. Muutoksenhaku.

Pykälässä säädettäisiin oikeusturvakeinoista. Rikosuhrimaksua koskevaan päätökseen saisi hakea muutosta vain pääasian yhteydessä. Pääasialla tarkoitettaisiin sitä rangaistusta koskevaa tuomiota tai sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa menettelyssä annettua seuraamusta, jonka perusteella rikosuhrimaksu on määrätty. Pääasiassa noudatettava muutoksenhakujärjestys siten ratkaisisi rikosuhrimaksun määräämistä koskevassa asiassa noudatettavan muutoksenhakuoikeuden ja -menettelyn. Jos rikosuhrimaksun määräisi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettu virkamies, muutoksenhaussa noudatettaisiin, mitä sakon ja rikesakon määräämisestä annetussa laissa (754/2010) säädetään muutoksenhausta. Jos rikosuhrimaksu tuomitaan rikosasian käsittelyn yhteydessä yleisessä tuomioistuimessa, muutoksenhaussa noudatettaisiin, mitä oikeudenkäymiskaassa (4/1734) säädetään muutoksenhausta.

6 §. Maksun täytäntöönpano

Pykälä sisältää informatiivisen viittauksen sakon täytäntöönpanosta annetun lakiin. Sen mukaista menettelyä noudatetaan rikosuhrimaksun perimisessä ulosottoimin, jos maksua ei suoriteta vapaaehtoisesti.

7 §. Voimaantulo

Pykälässä säädettäisiin voimaantulosta. Lain voimaantuloajankohta olisi riippuvainen uusien tietojärjestelmien sopivuudesta ja toimivuudesta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että laki voisi tulla voimaan aikaisintaan 1.1.2016.

1.2 Laki sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muuttamisesta

1 §. *Lain soveltamisala.* Lain 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 kohta. Säännöksen mukaan lain mukaisessa menettelyssä voitaisiin määrätä seuraamukseksi myös rikosuhrimaksulaissa () tarkoitettu rikosuhrimaksu.

2 §. *Määritelmät.* Pykälän 1 momentin 1-3 ja 5 kohtiin rangaistusvaatimuksen, sakkovaatimuksen, sakkomääräyksen ja rangaistusmääräyksen määritelmiin ehdotetaan lisättäväksi maininta rikosuhrimaksusta, koska rikosuhrimaksua esitetään määrättäväksi näissä menettelyissä.

3 §. *Toimivaltaiset virkamiehet ja sakkomääräyksen soveltamisala.* Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi maininta rikosuhrimaksusta, siten, että sakkomääräyksessä voitaisiin määrätä seuraamukseksi myös rikosuhrimaksu.

4 §. *Epäillyn suostumus.* Pykälän 4 momentti ehdotetaan muutettavaksi siten, että se kattaa myös rikosuhrimaksun maksamisen. Tämä voidaan toteuttaa käyttämällä rahamääräinen seuraamus -termiä.

8 §. *Sakkovaatimuksen, sakkomääräyksen ja rikesakkomääräyksen sisältö.* Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi maininta rikosuhrimaksusta siten, että sakkovaatimuksessa ja sakkomääräyksessä olisi mainittava rikkomuksesta vaadittava tai määrättävä sakkorangaistus ja menettämisseuraamus sekä rikosuhrimaksun suorittamisvelvollisuus.

9 §. *Rangaistusvaatimuksen sisältö.* Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi maininta rikosuhrimaksusta siten, että rangaistusvaatimuksessa olisi mainittava rikkomuksesta vaadittava sakkorangaistus tai vaadittavan rikesakon määrä ja menettämisseuraamus sekä rikosuhrimaksun suorittamisvelvollisuus.

12 §. *Rangaistusvaatimuksen käsittely.* Pykälän 1 ja 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että se kattaa myös rikosuhrimaksun. Tämä voidaan toteuttaa käyttämällä rahamääräinen seuraamus -termiä.

39 §. *Määräaika seuraamuksen maksamista varten.* Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi maininta rikosuhrimaksusta, koska määräaika koskisi myös rikosuhrimaksun maksamista.

1.3 Laki sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 ja 13 §:n muuttamisesta

1 §. Pykälän 1 momentin 4 kohtaan ehdotetaan lisättäväksi maininta rikosuhrimaksusta. Rikosuhrimaksu pantaisiin täytäntöön sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa säädetyssä järjestyksessä.

13 §. Rikosuhrimaksun ensisijaisuus sakkoon nähden voitaisiin toteuttaa muuttamalla sakkojen täytäntöönpanosta annetun lain 13 §:ää, joka koskee maksujen kohdentamista.

1.4 Laki velkojien saantioikeudesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta

6 §. Velkojien maksunsaantijärjestyksestä annetun lain 6 §:n 1 momentin 2 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että uhrimaksu rinnastettaisiin päiväsakkoihin. Kyseisen kohdan mukaan rikoksen tai lainvastaisen menettelyn vuoksi tuomittu tai määrätty julkisoikeudellinen maksuseuraamus on viimesijainen saatava RL 2 a luvun 3 § 1 momentin mukaisesti päiväsakoin vahvistettua sakkoa ja uhkasakkoa lukuun ottamatta. Kun 2 kohtaa muutettaisiin siten, että poikkeuksiin lisättäisiin päiväsakoin vahvistetun sakon ja uhkasakon lisäksi uhrimaksu, uhrimaksu ei olisi viimesijainen saatava, vaan normaali etuoikeudeton saatava, kuten uhrille maksettavat vahingonkorvaukset.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Rikosuhrimaksun tuotto kanavoituisi valtionavustusjärjestelmän kautta uhrien tukipalveluja tuottavien tahojen toimintaan. Valtionavustuslaki (688/2001) on yleislaki, jota sovelletaan harkinnanvaraisesti myönnettäviin valtionavustuksiin. Valtionavustuslakia sovelletaan siltä osin kuin valtionavustuksista ei ole erityislainsäädännössä toisin säädetty.

Valtionavustuksella tarkoitetaan valtion talousarvioon otettua määrärahoista myönnettävää rahoitusta, jossa oikeus saada avustusta tai avustuksen määrä taikka käyttötarkoitus riippuu valtion talousarviosta ja sen pohjalta valtionapuviranomaisen harkintavaltansa nojalla tekemästä päätöksestä, ja jonka tarkoituksena on jonkin toiminnan tai hankkeen tukeminen.

Eduskunnan talousarviopäätös muodostaa perustan valtionavustuksen myöntämiseen ja maksamiseen. Talousarviopäätös muodostuu määrärahasta, määrärahan käyttötarkoituksesta ja muista talousarvion perusteista. Nämä ilmenevät momentin nimestä ja sille myönnettävästä määrärahasta sekä momentin päätösosaan kirjatusta käyttötarkoituksesta sekä mahdollisesti muista perusteluista. Käyttötarkoitus, johon valtion avustusta voidaan myöntää, päätetään valtion talousarviossa.

Ehdotettu rikosuhrimaksulaki sisältäisi laintasaisen, mutta varsin lavean määritelmän rikosuhrimaksun tuoton käyttötarkoituksesta. Rikosuhrimaksun käyttöönottoa valmisteltaessa olisi syytä arvioida, tarvitaanko tarkempia oikeusnormeja ohjaamaan valtionapuviranomaisten harkintavallan käyttöä avustuksen myöntämisessä tai valtionavustuksen saajaa. Jos uhrien tukipalveluiden rahoitus hoidetaan jatkossa nykyistä laajemmin valtionavustuksilla, näiden myöntämisestä rikosuhripalveluita tuottaville yhteisöille saattaa olla tarpeen säätää tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Tällainen voidaan antaa valtionavustuslain 8 §:n nojalla.

3 Voimaantulo

Tarkoituksena on, että ehdotetut lait tulevat voimaan 1 päivänä tammikuuta 2016. Lakien voimaantulo riippuu kuitenkin oikeushallinnon tietojärjestelmäohjelmien toteutumisaikataulusta. Voimaantulon edellytyksenä on oikeushallinnon uusien tietojärjestelmien toimivuus, jota toisaalta myös uuden sakkomenettelyn voimaantulo edellyttää. Sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010), jäljempänä *sakkomenettelylaki*, voimaantulosta säädetään erikseen lailla. Sakkomenettelyuudistusta koskeneessa hallituksen esityksessä (HE 94/2009 vp) on todettu, että voimaantuloa koskevan esityksen yhteydessä on tilaisuus tarkistaa, onko tapahtunut sellaisia lainsäädännöllisiä muutoksia, jotka olisi otettava huomioon menettelylainsäädännön voimaan saattamisessa. Nyt ehdotettujen lakien voimaantulo olisi perusteltua kytkeä mahdollisimman pitkälti samaan ajankohtaan sakkomenettelyuudistuksen kanssa.

Riittävä siirtymäaika tarvitaan voimaantulon edellyttämien käytännön toimiin, jollaisia ovat tietojärjestelmiin liittyvien muutosten ohella muun muassa rikosuhrimaksumenettelyn tarkempi suunnittelu, henkilöresurssien varaaminen, lomakkeiden uudistaminen sekä koulutus ja tiedotus.

Ehdotettuja säännöksiä on tarkoitus soveltaa vasta lakien voimaantulon jälkeen tehtyihin rikoksiin.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Rikosuhrimaksussa olisi kysymys yksilölle asetettavasta maksuvelvollisuudesta. Maksujen tuotto käytettäisiin rikoksen uhreille suunnattujen tukipalveluiden rahoittamiseen. Ehdotetulle sääntelylle olisi siten hyväksyttävät perusteet. Maksuvelvollisuus ja maksun määrä ilmenisivät laista varsin tarkasti ja täsmällisesti. Maksua ei voitaisi pitää maksuvelvollisen kannalta kohtuuttomana.

Rikosuhrimaksujärjestelmä tarkoittaisi käytännössä sitä, että kriminalisoidusta teosta annetaan rangaistuksen ohella ylimääräinen maksuseuraamus. Maksu ankaroitaisi seuraamusta ja järjestelmää nykyisestä, mutta siihen olisi edellä mainitut painavat perusteet. Ne bis in idem -periaate kieltää kaksinkertaisen syyttämisen ja rankaisemisen: samasta rikoksesta ei saa antaa kahta seuraamusta. Oikeuskäytännössä periaatetta on tulkittu siten, että hallinnollisella seuraamuksella tai hallinnollisessa järjestyksessä ei saa sanktoida käyttäytymistä, joka täyttää jonkin toisen rikoksen tunnusmerkistön ja jota jo toisaalla rikosasianä käsitellään. Rikosuhrimaksu määrättäisiin samassa rikosoikeudellisessa menettelyssä, jossa tuomio tuomitaan tai rangaistusvaatimus määrätään. Kytkös olisi vastaavantyyppinen kuin konfiskaatiossa, jonka määrääminen rikollisesta teosta rangaistaessa on sallittua ”kaksoisrankaisemista”.

Edellä esitettyyn viitaten hallitus katsoo, että laki voidaan säätää tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

LAKIEHDOTUKSET

1. Rikosuhrimaksulaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lain tarkoitus

Tässä laissa säädetään rikosentekijälle määrättävästä rikosuhrimaksusta. Lain tarkoituksena on vahvistaa rikoksen uhrien tukipalveluihin kohdennettavaa valtionrahoitusta rikosuhrimaksujen tuottoa vastaavalla määrällä.

2 §

Maksuvelvollisuus

Rikosuhrimaksun on velvollinen suorittamaan henkilö, joka tuomitaan rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta. Maksuvelvollinen ei kuitenkaan ole henkilö, joka on rikosentekohetkellä ollut alle 18-vuotias. Rikosuhrimaksun on velvollinen suorittamaan myös oikeushenkilö, joka tuomitaan yhteisösakkoon.

3 §

Maksun suuruus

Rikosuhrimaksu on 40 euroa, jos henkilö tuomitaan rangaistukseen rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Rikosuhrimaksu on 80 euroa, jos henkilö tuomitaan rangaistukseen rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta enemmän kuin kuusi kuukautta.

Oikeushenkilölle määrättävä rikosuhrimaksu on 800 euroa.

4 §

Maksun määrääminen

Rikosuhrimaksun määrää tuomioistuिन. Sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010) mukaisessa menettelyssä rikosuhrimaksun määrää syyttäjä tai poliisimies.

5 §

Muutoksenhaku

Tämän lain mukaisesta maksuvelvollisuudesta saa hakea muutosta vain pääasian yhteydessä.

6 §

Maksun täytäntöönpano

Rikosuhrimaksun perimisestä ulosottoin säädetään sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa (672/2002).

7 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan __ päivänä __ kuuta 20__.

2. Laki sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010) 2 §, 3 §:n 2 momentin johdantokappale, 4 §:n 4 momentti, 8 §:n 2 momentti, 9 §:n 2 momentti, 12 § ja 39 §:n 1 momentti sellaisina kuin niistä ovat 2 §:n 5 kohta ja 3 §:n 2 momentin johdantokappale laissa 467/2011, sekä

lisätään 1 luvun 1 §:n 1 momenttiin uusi 4 kohta seuraavasti:

1 §
Lain soveltamisala

Tämän lain mukaisessa menettelyssä voidaan seuraamukseksi määrätä:

4) rikosuhrimaksulaissa () tarkoitettu rikosuhrimaksu

2 §
Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *rangaistusvaatimuksella* epäillylle tiedoksi annettavaa sakkorangaistusta tai rikesakkoa sekä menettämisseuraamusta ja rikosuhrimaksua koskevaa vaatimusta tilanteessa, jossa epäilty ei suostu asian käsittelemiseen tämän lain mukaisessa menettelyssä;
- 2) *sakkovaatimuksella* epäillylle annettavaa vaatimusta, jolla hänelle vaaditaan rikkomuksesta sakkorangaistusta ja menettämisseuraamusta sekä rikosuhrimaksua, tai hänen pyydettyään päiväsakon rahamäärän määräytymisperusteen muuttamista sakkorangaistusta ja menettämisseuraamusta sekä rikosuhrimaksua;
- 3) *sakkomääräyksellä* ratkaisua, jolla valvontaa suorittava virkamies määrää rikkomuksesta sakkorangaistuksen ja menettämisseuraamuksen sekä rikosuhrimaksun;
- 4) *rikesakkomääräyksellä* ratkaisua, jolla määrätään rikesakko ja menettämisseuraamus;
- 5) *rangaistusmääräyksellä* ratkaisua, jolla virallinen syyttäjä sakkovaatimuksen tai rangaistusvaatimuksen perusteella määrää sakkorangaistuksen ja menettämisseuraamuksen sekä rikosuhrimaksun.

3 §
Toimivaltaiset virkamiehet ja sakkomääräyksen soveltamisala

Rangaistusmääräyksen antaa syyttäjä. Sakkomääräyksen antaa poliisimies. Sakkomääräyksessä voidaan määrätä seuraamukseksi enintään 20 päiväsakon suuruinen sakkorangaistus ja menettämisseuraamus sekä rikosuhrimaksu sille, joka rikkoor

4 §
Epäillyn suostumus

Epäillyn suostumukseksi katsotaan myös rahamääräisen seuraamuksen maksaminen kokonaan tai osaksi 30 päivän kuluessa rangaistusvaatimuksen tiedoksiantamisesta.

8 §
Sakkovaatimuksen, sakkomääräyksen ja rikesakkomääräyksen sisältö

Sakkovaatimuksessa ja sakkomääräyksessä on mainittava rikkomuksesta vaadittava tai määrättävä sakkorangaistus ja menettämisseuraamus sekä rikosuhrimaksun suorittamisvelvollisuus,

rikesakkomääräyksessä rikesakon määrä ja menettämisseuraamus sekä sakkomääräyksessä ja rikesakkomääräyksessä maksuaika.

9 §

Rangaistusvaatimuksen sisältö

Rangaistusvaatimuksessa on mainittava rikkomuksesta vaadittava sakkorangaistus tai vaadittavan rikesakon määrä ja menettämisseuraamus *sekä rikosuhrimaksun suorittamisvelvollisuus*.

Vaatimuksessa on myös mainittava, että *rahamääräisen seuraamuksen* maksaminen kokonaan tai osaksi 4 §:n 4 momentissa tarkoitetussa määräajassa johtaa seuraamuksen vahvistamiseen sakkomääräyksellä, rikesakkomääräyksellä tai rangaistusmääräyksellä.

12 §

Rangaistusvaatimuksen käsittely

Toimivaltaisen virkamiehen on viivytyksettä 4 §:n 4 momentissa tarkoitetun määräajan päätyttyä tarkastettava, onko rikkomuksesta epäilty maksanut *rahamääräisen seuraamuksen* kokonaan tai osaksi.

Jos *rahamääräinen seuraamus* on maksettu kokonaan tai osaksi määräajan kuluessa, seuraamus vahvistetaan sakkomääräyksellä, rikesakkomääräyksellä tai rangaistusmääräyksellä. Näin vahvistettua määräystä ei tarvitse antaa tiedoksi rikkomuksesta epäilylle.

39 §

Määräaika seuraamuksen maksamista varten

Ilman rangaistusvaatimuksen antamista sakko- tai rikesakkomääräyksellä määrätty sakko tai rikesakko *sekä rikosuhrimaksu* on maksettava 30 päivän kuluessa määräyksen tiedoksiantamisesta.

3. Laki sakon täytäntöönpanosta annetun lain 1 ja 13 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 1 §:n 1 momentin 4 kohta ja 13 §, sellaisena kuin niistä on 1 §:n 1 momentin 4 kohta laissa 224/2008 seuraavasti:

1 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädettyssä järjestyksessä pannaan täytäntöön seuraavat seuraamukset:

4) rikokseen perustuva valtiolle tuomittu korvaus *sekä rikosuhrimaksulaisissa* () *tarkoitettu maksu*;

13 §

Maksujen kohdentaminen

Kun maksuvelvollisen maksamat varat eivät riitä kaikkien häneltä samalla kertaa tässä laissa säädettyssä järjestyksessä ulosottoihin perittävien saatavien suorittamiseksi, kertyneet varat on käytettävä ensin *rikosuhrimaksun ja sen jälkeen* vankeudeksi muunnettavissa olevan sakon maksamiseen. Kohdentamista suoritettaessa maksu on lisäksi osoitettava niin, että useasta muunnettavasta sakosta tai muusta saatavasta maksu ensin kohdennetaan aikaisemmin määrättylle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4. Laki velkojien maksunsaantijärjestyksestä annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan velkojien maksunsaantijärjestyksestä annetun lain (1578/1992) 6 §:n 1 momentin 2 kohta, sellaisena kuin se on laissa 787/2004, seuraavasti:

6 §

Viimeksi suoritettavat saatavat

Viimeksi suoritetaan:

2) ylikuormamaksu, kilpailunrikkomismaksu, menetetyksi tuomittu rahamäärä sekä muu vastaava rikoksen tai lainvastaisen menettelyn vuoksi tuomittu tai määrätty julkisoikeudellinen maksuseuraamus, ei kuitenkaan rikoslain (39/1889) 2 a luvun 3 §:n 1 momentin mukaisesti päiväsakoin vahvistettu sakko, uhkasakko *tai rikosuhrimaksu*, sekä vero- tai vakuuttamisvelvollisuudesta annettujen tai muiden vastaavien säännösten rikkomisesta johtuva veron tai maksun korotus;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Rinnakaistekstit